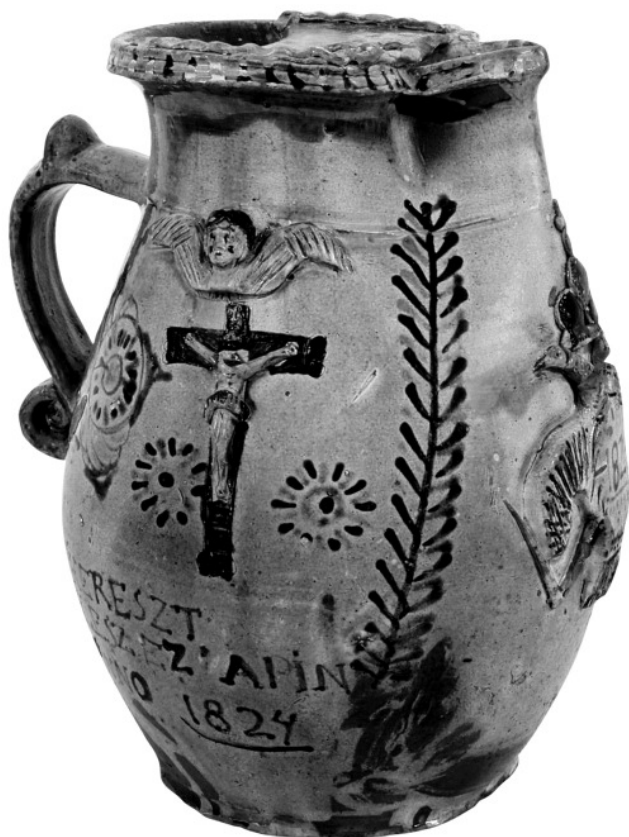

Az Alföld népi kerámiaművészete

Magyar fazekasok szlovák és román cserépedényei

A Kárpát-medence kerámiaművészete című sorozatban – a soknemzetiségű Erdélyről, valamint Holic, Tata és Buda néhai mestereiről szóló könyvek után – nemrég „Az Alföld népi kerámiaművészete” című album is megjelent. A *Vörösváry Ferenc* szerkesztésében és *Kieselbach Tamás* gondozásában elkészült kötet kísérő szövegét *Csupor István* néprajzkutató, a Néprajzi Múzeum kerámia osztályának vezetője írta. Időben a török hódoltság korától a XIX. század végéig, térben pedig a magyarok mellett németek és szlovákok által lakott Felvidéktől a Partium pereméig, a románság határterületeiig terjedt a vizsgálat. Már a pusztaság számadatok is tiszteletet keltők: közel félezer műtárgy több mint hatszáz színes felvételt adott közre, tucatnyi köz- és kéttucatnyinál több magángyűjtemény anyagából. A tárgyak javarészt eddig még nem közölték és kiállításon sem láthatta a közönség.

Folyóiratunk arculatához illően, mi ezúttal a hazai fazekasok olyan vásári termékei között találtunk, amelyek a környék szlovák vagy román lakosai számára születtek. A cserépedények készítésének legfontosabb szlovák központja a Dél-Alföldön, Tótkomlóson és környékén volt. Habár az itteni

Osztrák császári címeres kancsó Gyöngyösről (1824)

Szlovák feliratú butélia Tótkomlósról (1883)

magyar mesterek között erősen érezhető a hódmezővásárhelyi befolyás, de számos helyi jellegzetességet is kialakítottak. A tárgyak rendeltetése, stílusa, mintái, színvilága (a sárga és a barna földfesték együttes használata), s nem utolsósorban a szlovák megrendelők neveire szóló magyar vagy szlovák feliratok, már messziről felismerhetővé teszik az itteni edényeket. Sajátosságuk az úgynevezett „komlósi virág” egyedi mintája is, amelynek körvonalait az egyik oldalán megvastagították. A pálinkás butéliák virágpalántáit nem álló helyzetben karcolták az edény oldalára – mint általában szokásos –, hanem fekvő formában „futtatták”. Egy könyv alakú butykoson ma is jól olvasható a régies és népies helyesírású, magyar s latin szavakkal kevert szlovák szöveg, a tulajdonos nevére szóló ajánlással: „Tek'ts Szpevnyik Prónályczy Pipos Pálóvi Vroku 1883 Dnye 20 ho Oktobra Vivat”.

Az egész környéken nagyon kedvelték az apró, korongozott „gombokat”, amelyeket sor-díszként, fűzéként helyeztek el a tárgyak oldalán. Ilyeneket láthatunk a csipkeszerűen áttört peremű, rátétes bö-

dönök alsó és felső szélein valamint fedelükön, amelyeknek fogantyúja a plasztikusan mintázott kotlós a csibékkal vagy kacsamama a kicsinyeivel. A falusi házak ormára és a kéményekre szívesen raktak korongolt díszítőelemet, olykor korsóra emlékeztető fülekkel, máskor a csúcsán buzogányra hasonlító csillagokkal vagy arasznyi szobrocskákkal. Ezek rendszerint a tulajdonos nevét vagy foglalkozását ábrázolták, mint például a kést fenő, karddal párbajozó vagy téglafalat rakó kőműves férfi párosa. Az iparos mesterségek ábrázolása mellett szintén polgári vagy városi hatásra utal, hogy a tintatartót íróasztal alakúra formázták és melléje parányi „íródeákot” ültettek, a fűszert pedig parasztasszony tartotta a tálon. A páros paprika- és sószórók is igen népszerűek voltak. A függönyök két szárnyát sellő-házastársakkal rögzítették, amelyek közül a nő pólyást szoptat, a férfi pedig a furulyáján altatódalt játszik ... A Dél-Alföld további, kisebb szlovák fazekas központjai közé tartozott még Szarvas vagy Békéscsaba és vidéke, ahol a vegyesen alkalmazott szlovák és magyar feliratok, helységnevek teszik egyértelművé a pontos időrendi és földrajzi behatárolást. A szakértők számára már első pillantásra meghatározó lehet a forma- és színvilág, noha meglepetést okozó kivételek bármikor és bárhol előfordulnak. Esetünkben például ilyenek lehetnek a stilizált ember alakú butéliák, amelyek a jellegzetes magyaros „Miska-kancsókra” emlékeztetnek, de amíg az utóbbiaknak soha sincsen „karjuk”, az előbbieknél páros füle annak tűnik.

Az Alföld és Erdély között elterülő, néhai Partium (vagyis „a részek”) már évszázadok óta a román és a magyar lakosság keveredésének színtere. Mivel jómagam is Arany János szülővárosában, Nagyszalontán láttam meg a napvilágot, különösen kedves számomra a kötet egyetlen itteni fotója, mely egy, a XIX. század utolsó harmadában készült egyszínű, zöld mázas, könyv alakú pálinkatartót örökít meg. A két keskenyebbik szélén a szokásos, leveles folyondárral díszítették, az igazi meglepetés azonban a „hasán” látható: egyenlő szárú bizánci kereszt jelenti. Ez azért váratlan, mert a Bocskai által alapított hajdúváros igazi, „vastagnyakú kálvinista” településnek számít. Csak az 1880-as, 90-es években

Román butélia Nagyszalontáról
(XIX. század utolsó harmada)

építettek benne templomot a betelepülő katolikus magyarok, a római rítusú románok, illetve az ortodox „görög-keleti” vallás hívei. A Csonka-toronyban berendezett Arany Emlékmúzeum egykori igazgatójaként viszont azt is tudom, hogy a hetivásároknak – eladóként és vásárlóként – már a költő életében rendszeresen bejártak a környező román falvak lakói. Bizonyítékok erre azok a román tájszavak is, amelyek Arany János Nagyidai cigányok elbeszélő költeményében és más verseiben feltűnnek. Végül mindegy is, hiszen saját „családi körömben” egyforma szeretettel tartom számon felmenőim ötféle nemzetiségét és vallását...

W. I.

Olvassa a BARÁTSÁG-ot!

Fizessen elő most 2011-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető átutalással:

a Filantróp Társaság Barátság Egyesülete OTP-számlaszámán: 11711034-20813402

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu, eva.mayer@nemzetisegek.hu

honlapunk: www.nemzetisegek.hu

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!